

Gemeente Utrecht
Antwoordnummer 2276
3500 VP Utrecht

Aan: Burgemeester en Wethouders Gemeente Utrecht
Afdeling Milieu en Mobiliteit
Cc: Fractievoorzitters en woordvoerders voor (wind)energie van de Gemeenteraad Utrecht

Betreft: Inspraak op plan windmolenpark Lage Weide, zienswijze op de Notitie reikwijdte en
Detailniveau MER en op de Startnotitie MKBA

Utrecht, 10 December 2012,

Geachte Wethouder De Rijk, geachte raadsleden,

Het bewonersplatform Buren van Lage Weide reageert met deze brief integraal op de stukken die verspreid zijn in relatie tot genoemde onderzoeken. Mede naar aanleiding van de gehouden RIA over windmolens op 13 november 2012 hebben we eerder commentaar gestuurd aan de leden van de raadscommissie Stad en Ruimte. Dit commentaar is voor een groot deel opgenomen in deze brief.

De brief bestaat uit vier secties:

- I Commentaar in tien hoofdpunten
- II Aanvullend commentaar
- III Specifiek commentaar op de MER-opzet van lid BvLW
- IV Specifiek commentaar op de opzet van de MKBA

Met Vriendelijke Groeten,

Jan Sakko
Voorzitter Buren van Lage Weide

I Commentaar in tien hoofdpunten

1. Beheers de investeringsrisico's i.r.t. de veiligheidsrichtlijnen

De BvLW hebben in januari en maart 2012 presentaties gegeven over het windmolenplan Lage Weide:

- a. Een Voorlopig locatieonderzoek, waarin de richtlijnen uit het Handboek Risicozonering Windturbines (2de geact. versie 2005) van Senternovem zijn toegepast. Dit onderzoek kwam op aanzienlijk minder locaties (1 tot 4) dan de initiatiefnemer voorstelt in de noties ter inspraak. Bosch en Van Rijn hebben de uitkomsten van dit locatieonderzoek niet betwist c.q. zelfs onderschreven;
- b. Een Businesscase, die aantoonde dat een investering in een windmolenpark op Lage Weide, met de verstrekte parameters van Energie-U, alleen met verlies is op te zetten. De BvLW hebben onderbouwde kritiek geuit op de onvolledige aannames en doorrekening van Bosch en Van Rijn;
- c. Een voorlopige en grove maatschappelijke doorrekening (MKBA-scan) van de aannames in de Business case, die eveneens een negatief saldo liet zien. Daarbij heeft de BvLW geadviseerd een volledige MKBA uit te voeren, alvorens met de planfasen van het project te starten.

Op de kernpunten van deze kritiek is de gemeente Utrecht vooralsnog onvoldoende ingegaan. Ook in de opzet van de studies waarop wordt ingesproken zien wij te weinig markeringen hoe aan deze kritiek tegemoet wordt gekomen. Er zijn forse rijkssubsidies bij het plan betrokken en ook de gemeente heeft voor MER/MKBA-onderzoek ca. 200.000 euro en voor project management, communicatie en andere kosten eveneens ca. 200.000 euro uitgetrokken. Dit baart ons zorgen.

Als de richtlijnen uit het Handboek van Senter Novem worden toegepast, wat de Gemeente in de opzet van de twee studies onderschrijft, en er blijken 4 plekken mogelijk bij een minimale afstand van 500m tot woningen, en 1 plek bij een minimale afstand van 600m tot woningen, hoe is het dan mogelijk dat de startnotitie uitgaat van 13 potentiële locaties? Energie-U heeft in eerste instantie 600m genoemd als criterium voor de afstand tot woningen. Wie zich verdiept in de afstand tot nabijgelegen woningen, in de gebouwen, infra, functies en aantallen werknemers op Lage Weide, komt tot de conclusie dat dit project in aanvang al van aanzienlijke veiligheidsrisico's uitgaat.

Logische vraag is op welke wijze de Gemeente de richtlijnen van het Handboek laat toetsen? In de opzet van de studies wordt gesproken over 'zachte randvoorwaarden.' Onduidelijk blijft wat in het spanningsveld tussen de wettelijke norm, enerzijds, en de veiligheidsrichtlijnen uit het Handboek, anderzijds, maatgevend zal zijn voor de veiligheid van bewoners, bedrijven, nutsfuncties, infra, en weggebruikers. De gemeente stelt dat een en ander wordt onderzocht. Niet wat (on)acceptabel is en op grond van welk criterium.

2. Ontwerp een nulalternatief met alternatieve duurzame maatregelen

BvLW vinden de uitvoering van een MER te vroeg. Meerdere malen hebben we een andere volgorde geadviseerd: eerst een MKBA en daarna mogelijk een MER. Ook is meerdere keren opgemerkt dat geen diepgaand onderzoek naar alternatieven heeft plaatsgevonden, d.w.z. een deugdelijke vergelijking op basis van sleutelparameters. In het laatste geval wordt eerst de effectiviteit van duurzaamheidsmaatregelen in relatie tot de klimaatdoelstelling in beeld gebracht. Dit is een serieuze omissie in de opzet en wij dringen erop aan dat dit wordt gecorrigeerd.

BvLW constateert dat in de startnotitie en de opzet van MER en MKBA sluipenderwijs de doelredenering wordt ingezet dat een variant van een windturbinepark een verantwoorde oplossing is om de klimaatdoelstelling te bereiken. Dit is zeer twijfelachtig en zeker niet aangetoond in het licht van mogelijke alternatieven. Windmolens bieden een geringe en bovendien dure vervangingscapaciteit voor conventionele stroomopwekking en geringe CO2-reductie.

BvLW eist dat in de onderzoeken:

- Tenminste de bijdrage aan de klimaatdoelstellingen in kwantificeerbare getallen (bv. hoeveel ton CO2 uitstoot wil de gemeente vermijden?) wordt gegeven;
- Mogelijke andere projecten die hier een bijdrage aan kunnen leveren in een nulalternatief in beeld worden gebracht (= autonome/referentiesituatie). Immers, het lijkt ondenkbaar dat de gemeente zal afzien van andere duurzaamheidsmaatregelen wanneer het windmolenplan niet doorgaat (= geen projectalternatief.) Bij alternatieven valt te denken aan:
  - o de biomassacentrale bij NUON, welke al een CO2 uitstoot vermijdt van ca 120-160 windturbines van 2,5 MW (equivalent aan de geplande windturbines op LW)
  - o een grootschalig uitrollen van zonnepanelen op alle platte daken van LW (de industrievereniging LW heeft dit, naar verluid, eerder aan de wethouder aangeboden)
  - o alternatieve vormen van windturbines i.p.v. de 150 meter hoge (zie bv. onderzoek van Ir. W. van Oudheusden 'Horizontale en verticale "onzichtbare" windmolens')
  - o uitbreiding van Stadsverwarmingnet in diverse wijken. Utrecht is zoals bekend sinds 1922 aangesloten op stadsverwarming, wat algemeen gezien wordt als de best beschikbare techniek (WKK) om zo zuinig mogelijk met energie om te gaan. BvLW vermoedt dat Utrecht in die zin al een groene stad is in vergelijking met steden zonder stadsverwarming
  - o openbare verlichting ombouwen naar LED verlichting
  - o andere intensivering van projecten binnen het duurzaamheidsprogramma van Utrecht
  - o et cetera
- deze mogelijkheden grof worden geanalyseerd en gerant op kosten/baten
- partijen worden genoemd die deze projecten kunnen helpen realiseren (bv. NUON, Energie-U, particulieren, et cetera).

Bovenstaande is de route voor een MKBA met een deugdelijk nulalternatief. Voor burgers wordt dan duidelijk wat er te kiezen valt. Er worden werkelijke waarden aan duurzame alternatieven gekoppeld, wat het debat en de duurzaamheidsinspanning ten goede komt. Louter een windturbineplan opzetten en onderzoeken in welke vorm het er moet komen, ongeacht een oordeel over de relatieve effectiviteit

t.o.v. de klimaatdoelstelling, is een ongericht onderzoek. Hoe gaat de gemeente dit aanpassen in de opzet van de studies?

3. Kwantificeer de schaderisico's

De fracties hebben tijdens een politiek debat in september 2012 vrijwel unaniem gesteld dat de gemeente niet aangesproken kan worden voor eventuele schade die uit dit plan voortvloeit. Sterker, zij achten de initiatiefnemer hiervoor aansprakelijk. Verhaal van burgers van waardedaling aan vastgoed vanwege de nabijheid van windturbines werd daarbij genoemd. Juridisch blijkt de gemeente als vergunningverlener wel degelijk aan te spreken voor bepaalde (plan)schade. Om daarin geen risico te lopen, nemen wij aan dat een belangrijk onderdeel van vergunningverlening zal zijn dat Energie-U ten minste, maar niet gelimiteerd, de schade betaalt die aan burgers wordt toegekend middels gerechtelijke uitspraak. Leidt dit tot faillissement, dan zal de boedel waarschijnlijk verkocht worden. Voor het gemak gaan we ervan uit dat de vigerende vergunning, dus zonder aanpassingen, door een eventuele doorstartende partij in acht wordt genomen. Als dit niet het geval is en er komen alsnog schadeclaims, dan blijft de gemeente hiervoor aanspreekbaar. Erkent de gemeente dit feit en hoe wordt met dit belangrijke risico (bv. als kostenpost) omgegaan in deze onderzoeken?

4. Adresseer gezondheid en WTS

Door het plaatsen van windturbines tussen woonwijken, zoals m.b.t. Lage Weide het geval zal zijn, is er grote kans dat het zgn. Wind Turbine Syndroom (WTS) optreedt. Een aantal burgers wordt letterlijk ziek, komt uit studies naar voren. Slaapstoornissen en verminderd mentaal functioneren worden onderkend als mogelijke gevolgen. Aanbevelingen in wetenschappelijke studies naar WTS zijn om een minimum afstand van 1500 tot 2000 tussen windturbine en woonhuis te hanteren (zie o.a. Nissenbaum, 2010/11). In Duitsland en Frankrijk worden afstanden van 1500m gehanteerd en in het Verenigd Koninkrijk pleiten sommigen voor 3000m. Het onderhavige plan komt niet in de buurt van die marges, integendeel. Om het risico van WTS te vermijden, eisen BvLW dat de turbines van 23.00h tot 's morgens 07.00h worden stilgezet.

a. Wil de gemeente hieraan voldoen?

b. Op welk wijze worden dergelijke gezondheidsrisico's in de MKBA gekwantificeerd, omdat het bij deze kwestie om reële maatschappelijke kosten van burgers en werknemers gaat?

5. Tref een slagschaduwvoorziening

Op basis van de voorschriften moet een stilstandvoorziening voor slagschaduw worden aangebracht. De BvLW eisen namens de omwonenden dat bij het eerste optreden van slagschaduw op gevels de windturbines vanwege de hinderlijke effecten automatisch worden stilgezet. Wil de gemeente hier aan voldoen?

6. Tref een geluidsoverlastvoorziening

Er moet een voorziening worden aangebracht, waarmee de turbines bij o.m. geluidsoverlast stil gezet kunnen worden door de bewoners. Wil de gemeente hier aan voldoen?

7. Kwantificeer bedrijfsschade

In het plangebied zijn ca 17.000 werknemers van diverse bedrijven tijdens kantooruren aanwezig. Ook zij zullen overlast ervaren van de nabijheid van windmolens (bijv. het Ziggo kantoor). Als bedrijven besluiten om die reden te verhuizen en een andere locatie te betrekken, kunnen ze geconfronteerd worden met waardedaling. De BvLW eisen dat deze mogelijke schadeclaims in de MKBA worden meegenomen en (als kostenpost) gekwantificeerd.

8. Tref veiligheidsmaatregelen bij ijsafzetting op rotorbladen

Omdat er veel mensen in het gebied aanwezig zijn, is vanuit de veiligheid extra aandacht nodig voor de kans op rondvliegende ijsbrokken, die tijdens bepaalde weersomstandigheden op rotorbladen worden afgezet en door roterende beweging los kunnen raken. De BvLW eisen dat de windturbines worden stilgezet als er een dergelijke dreiging ontstaat of dat er dusdanige maatregelen worden genomen dat dit effect wordt voorkomen (bijvoorbeeld door toepassing van elektrische tracing, zgn. *de-icing*, op/ in de rotorbladen.) Hoe verzekert de gemeente dat hieraan wordt voldaan?

9. Pak proces en aard van inspraak breder op

De BvLW vindt in de planning van de startnotitie weinig inspraakmogelijkheden voor burgers. De twee mogelijke momenten zijn nu, bij het verschijnen van de notities MER en MKBA en volgend jaar, vlak

voordat de gemeenteraad moet besluiten of het project wordt gestart. Er zijn meerdere mogelijkheden denkbaar, zelfs een referendum.

Daarbij wordt de in het leven geroepen klankbordgroep in het proces vooral gestuurd door de aanname dat het plan gerealiseerd kán worden en dat burgers zo invloed kunnen hebben. De klankbordgroep heeft niet tot taak alternatieven, zoals zonne-energie, op hun merites te beoordelen, heeft niet de vrijheid om onafhankelijke deskundigheid daarvoor in te huren, en is indirect gelimiteerd door wat het bedrijf Energie-U wel/niet aan informatie inbrengt. Dit stuurt het advies van de klankbordgroep onnodig.

BvLW heeft in mei 2012 aangegeven waarom het bewonersplatform onder de gestelde voorwaarden vooralsnog niet aan de klankbordgroep wilde deelnemen (i.e. onder meer omdat de nuloptie niet duidelijk was benoemd, en vooral omdat er geen politiek debat heeft plaatsgevonden over nut en noodzaak van dit project.) Of de BvLW van oordeel verandert, hangt primair af van de beantwoording van de wethouder van recente raadsvragen rondom MER en MKBA, of en hoe deze antwoorden leiden tot aanpassingen van de betreffende notities, en of de voorwaarden voor de klankbordgroep beantwoorden aan de democratische standaarden in dit land.

10. Eis openbare en volledige informatie van Energie U

Niemand is tegen duurzaamheid. De BvLW acht de door de gemeente gesteunde initiatiefnemer Energie-U vooralsnog niet succesvol in het realiseren van een duurzaam project dat op zo groot mogelijke steun van omwonenden kan rekenen. Integendeel, meerdere keren heeft Energie-U zaken niet of anders voorgesteld dan in werkelijkheid het geval was. We verwijzen naar de discussie rond een financieel model (WOB-procedure zomer 2012), het niet verantwoorden van locaties i.r.t. Handboek Veiligheidsrichtlijnen, de misleidende foto's op hun website over de visuele impact van de molens, de communicatie naar burgers 'dat het allemaal wel meevalt' en de recente uitschieter dat 'BvLW weer moord en brand schreeuwt,' terwijl een Energie-U bestuurslid erkent dat de getoonde foto's geen geloofwaardige afbeelding zijn van hoe een park met 150 m hoge molens eruit komt te zien (interview AD nov'12). Op grond van het ledenaantal van Energie-U constateren we dat burgers niet warm lopen voor dit initiatief.

BvLW eist dat de gemeente Energie-U tijdig dwingt correcte en volledige informatie te verschaffen die van belang is voor een transparant proces. En dit bedrijf aanspreekt wanneer men dit nalaat. BvLW eist dat het uitvoerende bureau bevestigt dat een complete Business Case, met een getoetst eindsaldo, nodig is als input voor de MKBA, omdat deze de uitkomst van de MKBA mede bepaalt. Of mag Energie-U opnieuw kiezen welke aannames ze wel en niet meenemen?

II Aanvullend commentaar

ad 1: Respecteer de veiligheidsrichtlijnen

In de startnotitie worden punten uit het Handboek Risicozonering windturbines 2005 genoemd die als extra voorwaarde dienen te worden meegenomen. In de MER staat dat dit Handboek onder de zachte voorwaarden valt. Deze 2 zaken stemmen niet automatisch met elkaar overeen. Op het industrieterrein zijn ca 17.000 werknemers werkzaam, waarvan een deel in de omliggende wijken woont. Aangezien de turbines in een druk bebouwd industrieterrein worden geplaatst, soms zelfs zeer dicht op grote kantoren, zien wij graag dat de veiligheidsaspecten ten volle worden meegenomen. Derhalve dringen we erop aan dat alle punten uit het handboek risicozonering windturbines 2005 mee worden genomen als harde voorwaarden, en dan uitgaande van de maximale afstanden om zoveel mogelijk risico's uit te sluiten. Dit Handboek is destijds door diverse belanghebbende partijen opgesteld, w.o. Ministeries van VROM, VenW, Directoraat-generaal Rijkswaterstaat, Economische Zaken, SenterNovem, Provincie Noord Holland, en de beheerders van objecten w.o. Corus, de Nederlandse Spoorwegen/Prorail, Gasunie, Energiebedrijf marinebasis en projectontwikkelaars Siemens Nederland, Essent en Nuon. Deze partijen hebben niet voor niets aan dit boek meegewerkt.

ad. 3. Voer behoorlijk bestuur rond het regelen van (plan)schade

Tevens wil de BvLW dat de gemeente een expliciete toezegging doet borg te staan voor mogelijke planschade. Hierover is verwarring en het is van belang duidelijk naar de omwonenden en burgers te communiceren wat men kan doen als deze zaak gaat spelen. Ook al zal de gemeente het risico bij Energie-U neerleggen, verhaal van planschade die door dit project wordt veroorzaakt, mag niet als en puzzel bij de burger worden neergelegd als Energie-U een faillissement tegemoet gaat zien. Uiteindelijk is de gemeente degene die de vergunning voor wijziging van het bestemmingsplan zal

afgeven. Vanuit die capaciteit mogen burgers een verantwoordelijke houding van de gemeente verwachten. Dat de gemeente planschade wil verhalen op de initiatiefnemer zou het risico moeten zijn van de gemeente en niet van de burgers.

Leg de noodzakelijke relaties met het nieuwe bestemmingsplan LW

Het concept bestemmingsplan Lage Weide is nu in behandeling. Daarin lezen we dat er een behoorlijke uitbreidingsmogelijkheid is qua oppervlakte en bouwhoogte. Indien hier gebruik van wordt gemaakt door een of meerdere bedrijven, kan dit invloed hebben op de hoeveelheid wind en luchtstromen. In de MER en MKBA zal met deze ontwikkeling rekening moeten worden gehouden. Het lijkt ons zinvol dat in de berekeningen niet alleen van de huidige situatie wordt uitgegaan, maar ook van de maximale mogelijke bebouwing die kan worden toegestaan. Temeer daar de verwachting is dat in de loop van 2013 dit bestemmingsplan definitief zal worden.

Een andere ontwikkeling waarvoor al ruimte wordt geboden en waar in de opzet van de MER geen aandacht aan wordt geschonken, is de uitbreiding van de havenfaciliteiten en de intensivering van het logistieke cluster. Er is door bewoners van de Kantonnaleweg al op gewezen dat de effecten voor de Kantonnaleweg (en het achterliggende gebied, het voormalig Maarssense deel) niet zijn meegenomen in het onderzoek dat heeft plaatsgevonden. Wij eisen dat hier aandacht voor komt in de MER. Ook voor de wijken aan de overzijde van het Amsterdam Rijnkanaal kan de logistieke uitbreiding gevolgen hebben.

III Specifiek commentaar op de MER-opzet van lid BvLW, ruimtelijk adviseur

Notitie Plan van Aanpak: beoordelingskader landschappelijke effecten windpark

- Er wordt gesteld dat de windmolens aansluiten op de infrastructurele lijnen van de A2 en het Amsterdam Rijnkanaal. Dit lijkt, in deze stelling en naar normale ruimtelijke inzichten, een gezocht argument om windmolens op Lage Weide te plaatsen.
- Lage weide is een kansrijk gebied voor windmolens, dankzij de betekenis voor het gebied en het past bij de bedrijvigheid en voldoende afstand tot woningen is. De zinsnede "dankzij de betekenis voor het gebied" kan ik niet plaatsen.
- In de inleiding staat dat er meerdere initiatiefnemers zich in 2011 hebben gemeld en dat Energie-U is gekozen. Dit betekent dat het plaatsen van windmolens bij voorbaat als optie werd voorzien om duurzame energie op te wekken. Waarom hebben zich geen bedrijven gemeld die zonnepanelen gaan installeren? Kennelijk heeft de gemeente alleen initiatiefnemers voor windmolens uitgenodigd.
- Wat mij betreft zou de vraagstelling logisch zo in elkaar moeten zitten: We willen als gemeente meer duurzame energie. Hoe gaan we dat aanpakken? Er zijn verschillende middelen: (a) zonne-energie, (b) windenergie, (c) biomassa, en (d)... . Een MER/MKBA zou deze varianten moeten vergelijken. Het zou zomaar kunnen dat zonne-energie dan, ondanks de nadelen, de meeste maatschappelijke baten heeft.
- pagina 11: Gemeente stelt dat de skyline van Utrecht vanuit het Groene Hart gezien mag worden, voorzien van meer hoogte accenten. Daarmee blijft de gemeente medespeler in de Deltametropool. De schoorsteen van NUON op Lage Weide wordt in één adem genoemd met de Domtoren. Wat mij betreft een diskwalificatie van de Domtoren.
- pagina 12: Er worden wat stedenbouwkundige herkenningspunten van Utrecht genoemd, zoals de Domtoren en de Wall langs de A2. Dit zijn herkenningspunten. Dan wordt aan het eind van par. 3.2.32 aangegeven: "De belangrijkste kwaliteiten in relatie tot de waarneming van windturbines zijn de zichtlijnen op de Dom, de stedelijke skyline van Utrecht en de herkenningspunten in de stad. Wat wordt hier bedoeld? Wil men zeggen dat windturbines de stedelijke skyline van Utrecht versterken, de zichtlijnen op de Domtoren verbeteren of een herkenningspunt in de stad zijn? Dat staat er niet en het lijkt me ook stedenbouwkundige onzin.

- pagina 12: Het zicht op de windmolens is door de hoge bebouwingsdichtheid beperkt, je ziet ze nauwelijks, zo staat er. Deze algemene bewering, die als waarheid in de conclusies wordt gepresenteerd, is niet onderbouwd. Hetzelfde geldt voor de conclusie dat de windmolens bij Elinkwijk alleen vanaf de "randen van de wijk" zichtbaar zullen zijn. Deze windmolens worden 1,3 keer de hoogte van de Dom. Wie in het land gaat kijken, ziet dat zulke industriële objecten zeer dominant aanwezig zijn, over grote afstanden. Er is geen enkele reden aan te nemen dat de bebouwing in de tweede en derde lijn geen zicht heeft op de molens. Integendeel, de Demkabrug en de Nuon-toren zijn vanaf het Berhardplein (midden Zuilen) haast beter zichtbaar dan aan de A'damsestraatweg. Ter vergelijking, ook de domtoren is overal (deels) zichtbaar, tot in de polder bij Tienhoven. Teksten zoals op pag. 12 zijn een serieuze stedelijke publieke dienst onwaardig. *Heeft u, raad, zelf een oordeel over wat wenselijk is m.b.t. de landschappelijke kwaliteit en de horizonlijn van Utrecht? Bijvoorbeeld in relatie tot wat eerder is gewisseld over het zicht op de Belle Van Zuylentoren, inclusief het rapport uit 2007 van het Ruimtelijk Planbureau?*

- pagina 13: Op Lage Weide staat al een 150 meter hoge mast van NUON. Er is al energie-infrastructuur, zo staat er. Welke conclusie verbindt men hier aan? Dat bewoners dus niet moeten zeuren, want er is nu ook al energie-infrastructuur met een vergelijkbare bouwhoogte?

- pagina 21: Er zijn foto's getoond, waarop de windmolens alleen met een telelens zichtbaar zijn. Maar waar is die foto genomen? Daarnaast staat in de tekst op pagina 20 dat windmolens bij helder weer het beste te zien zijn. Op de foto's is het zwaar bewolkt en is van kilometers afstand gefotografeerd. Ten onrechte ontstaat het beeld dat de windmolens niet te zien zijn, ook al zijn het voorbeeldfoto's.

- pagina 23: Geadviseerd wordt om een representatief panel in te stellen, met de doelgroepen uit paragraaf 4.2.2. Dat zijn onder andere de bewoners. Vreemd dat het bewonersplatform als toevoerder wordt geweigerd in de klankbordgroep.

- pagina 24: Kopje "op zoek naar een ruimtelijke logica op basis van argumenten" zegt genoeg: er wordt gezocht naar argumenten om de windmolens op Lage Weide te plaatsen. Een analyse van de argumenten:

- a. "koppeling vraag en aanbod, energieopwekking en korte lijnen richting de stad". Geen idee wat schrijver hier bedoelt. Is het omdat NUON toevallig al op Lage Weide zit? Wat zijn dan de korte lijnen richting de stad?
- b. "aansluiting op lokaal aanwezige capaciteit van bestaande energie infrastructuur". Wie zegt dat de energie van de windmolens direct naar de NUON-centrale moeten? Waarom is dat een voordeel? Het staat er niet in.
- c. "vanuit de Structuurvisie is de plek aangewezen met het perspectief markt, als werkgebied met industriële uitstraling". De zinsnede "perspectief markt" is al zeer vaag. Er is overal markt, in economische zin. Het klopt dat op Lage Weide industriële bedrijven zitten, maar daar is ook alles mee gezegd. Kennelijk is het feit dat het bedrijventerrein bestaat genoeg om de locatie voor de windmolens als kansrijk te formuleren.
- d. "nieuwe profilering van het gebied". Als wat? Stapeling van milieuhinder?
- e. "ruimtedruk en verdichting". We moeten verdichten door de hoge ruimtedruk, dus kiezen we voor windmolens? Deze redenering snap ik niet. Waarom kiest de gemeente door de hoge ruimtedruk niet voor duurzame energie die geen ruimtedruk met zich meebrengt, zoals zonnepanelen?

- pagina 24: Een bewonerscorporatie treedt nu op in overleg met ondernemers van Lage Weide. Daardoor worden nieuwe verbindingen gelegd tussen Lage Weide en de rest van de stad. Wat zegt dit? Dat zowel bewoners als ondernemers op Lage Weide samen achter het idee voor windmolens staan? De tekst is zeer suggestief en vaag en suggereert dat er draagvlak is.

- pagina 25: De keuze voor windmolens op Lage Weide. Het kopje "redeneerlijn" zegt genoeg: dit is de wijze waarop men zoekt naar argumenten, vanuit de vooringenomen conclusie: de windmolens moeten er komen. Een analyse van de argumenten:

- a. de A2 als dynamische zone. Gesteld wordt dat "het" rond de A2 gebeurt door de bouw van Leidsche Rijn en de overkluizing van de A2. Langs de snelweg ligt een industrieel en infrastructureel zwaartepunt, op enige afstand van de binnenstad. Het is een dynamische zone in het hart van het nieuwe stedelijke veld, zo staat er. Juist omdat het zo dynamisch is, kunnen hier goed windmolens worden geplaatst. Het dynamische karakter wordt zo benadrukt."

Wat de makers van het rapport vergeten is dat de dynamische zone een doorsnee bedrijventerrein is dat omringd wordt door woonwijken. Niet Lage Weide is een dynamische zone, maar het gebied waar de A2-tunnel ligt en Leidsche Rijn Centrum wordt gebouwd. Lage Weide heeft daar nauwelijks een stedenbouwkundige relatie mee. Het plaatsen van windmolens op Lage Weide als benadrukking van het dynamische karakter van Leidsche Rijn Centrum is op zijn zachts gezegd flauwekul.

b. "Herontdekking van Lage Weide, industriegebied uit zijn isolement?". Windmolens kunnen een symbool zijn voor de veranderende status van Lage Weide. Daarnaast is de ligging van Lage Weide in de stad een kans, omdat aanbieders en gebruikers van uiteenlopend karakter direct in elkaars nabijheid liggen," zo staat er.

Zijn er echt bedrijven die naar Lage Weide komen omdat er windmolens staan? En hoezo is het handig als er windmolens staan naast de gebruikers. Alles gaat op in landelijke netwerken, dus fysieke nabijheid is niet relevant.

Algemeen: wat onderzoekt de MER van feit dat Rijkswaterstaat van plan is de hoge bomen langs het Amsterdam-Rijnkanaal (zijde Lage Weide) binnenkort te kappen, en dat het een behoorlijke tijd kan duren voor de nieuwe bomen de oude hoogte bereiken?

Samenvattend:

Het rapport is doorspekt met vooringenomenheid en gezochte argumenten. Ik heb geen enkele ruimtelijke motivering vanuit stad en landschap kunnen ontdekken waaruit blijkt dat juist Lage Weide zo geschikt is. Daarnaast blijft de hoofdvraag: Waarom windenergie? Waarom geen zonnepanelen op Lage Weide?

IV Specifiek commentaar op de opzet van de MKBA (uit bijdrage RIA november 2012)

1. In het startdocument en de MKBA-notitie circuleert de opvatting dat een MKBA afhankelijk is van de gekozen MER-varianten. Volgens vakexperts dienen beide instrumenten een ander doel. Voor een startdebat over de wenselijkheid en haalbaarheid van dit investeringsplan, en voor de nodige procesafspraken, had de raad genoeg gehad aan een voorlopige MKBA. Een goed bureau kan die binnen een maand leveren, en voor veel minder dan €200.000. We verwijzen naar het verslag van het debat op 26 januari 2012: Als de raadsleden de keuzes van het college bekijken, staan ze dan achter de gevolgde werkwijze?
2. Is Rijnenburg terug als mogelijke locatie voor een windpark? Zo ja, doet die locatie mee in de MKBA? Zo nee, waarom niet, en is het dan verstandig de elektriciteit- en CO2-opbrengsten voor twee locaties in het startdocument te noemen?
3. De nul- of referentiesituatie is te vaag geformuleerd. Wat gaat de gemeente of de stad Utrecht doen als de windmolens er niet komen? Die referentiesituatie betekent niet dat Utrecht 'niets doet.' Het uitgangspunt voor de MKBA is de positieve bijdrage van maatregelen aan Utrecht' klimaatdoelstelling. CE wijst in par.2.2 (p.3) op de noodzaak de referentiesituatie met maatregelen vorm te geven. Anders kan de toegevoegde waarde van windmolens niet zuiver beoordeeld worden. Met andere woorden, ook als er geen windmolens komen, zijn er duurzame effecten voor Utrecht te verwachten. En opbrengsten. De uitwerking van deze referentiemaatregelen vergt keuzes, een kostenraming, et cetera. Wat zijn de duurzame effecten die ze opleveren? Het MKBA-document gaat daar niet of zeer summier op in.
4. CE stelt op p.6 dat de MKBA primair de functie heeft een voorkeurvariant te ondersteunen. Dat is kras. Zolang Utrecht nog niets heeft beslist, lijkt het ons verstandiger te stellen dat deze MKBA primair de functie heeft te onderzoeken of het windmolenplan Lage Weide, met een publieke bijdrage, economisch en maatschappelijk haalbaar is. En wat de meerwaarde is voor alle partijen in de samenleving in vergelijking met de referentiesituatie. Dit uitgangspunt is belangrijk, omdat het de richting van de MKBA bepaalt en de bereidheid om naar alternatieven te kijken. Nu leest de tekst als een doelgerichte keuze voor een windmolenvariant. Die keuze is niet aan de MKBA, maar aan de politiek.
5. CE stelt op p.5 en p.11 dat effecten op het schaalniveau van Utrecht in beeld moeten worden gebracht. En op p.9 dat men de landelijke OEI-leidraad volgt om tot een methodologisch

verantwoorde MKBA te komen. De SDE is een rijkssubsidie. Volgens de OEI wordt de effectiviteit (en legitimiteit en efficiency) van rijksbijdragen beoordeeld aan de hand van effecten die zich voordoen op nationaal schaalniveau (vergelijk bv. de MKBA Stadshavens Rotterdam, 2009/2010.) Immers, het rijk kan ook besluiten de subsidie alternatief aan te wenden? Verstandig is in dit geval beide te doen: maak een specificatie naar nationale en lokale effecten en nationaal en lokaal saldo. Dit is wenselijk, omdat CO₂- besparing geen lokaal effect is, en omdat de MKBA een verantwoording is naar belastingbetalers. Voor een professioneel bureau is deze specificatie trouwens een eenvoudige rekenkundige bewerking.

6. Wat ons betreft kan de klankbordgroep (p.7) ook besluiten geen projectvariant, maar voor de autonome situatie te kiezen. Toch?
7. Effectentabel, p.13: Het startdocument heeft het over turbines met een vermogen van tussen de 1,5 en 3MW. We hebben aardige presentaties in het voorjaar van 2012 gehouden over financieel-economische modellen. Helaas heeft dit niet geleid tot een duidelijke conclusie over het werkelijke kostenmodel voor windturbines op Lage Weide. Mogen we aannemen dat er in de MKBA wel deugdelijke input en outputgegevens voor productie en kosten zitten? Zijn alle varianten volledig uitgewerkt? BvLW eist dat het uitvoerende bureau bevestigt dat een complete Business Case, met een getoetst eindsaldo, nodig is als input voor de MKBA, omdat dit mede de uitkomst bepaalt. Of mag Energie-U opnieuw kiezen welke aannames ze wel en niet meenemen?
8. Effectentabel, p.13: Wat eist de raad m.b.t. een bankwaardig en toetsbaar financieel saldo? Wordt de verwachte planschade deugdelijk mee geraamd als kostenpost, die volgens de gemeente op de initiatiefnemer zal worden verhaald?
9. Effectentabel, p.13: CE noemt de SDE-subsidie een opbrengst(!) Volgens de OEI-leidraad is dit onjuist, omdat een subsidie een herverdeling van geld binnen de economie is. De BvLW eisen dat de SDE-subsidie wordt meegenomen als kostenpost. Immers, rijkssubsidies worden eerst door belastingbetalers opgebracht.
10. Effectentabel, p.13 en beschrijving p.16: Zouden bedrijven in de autonome situatie ook alternatieve maatregelen nemen om hun prestaties op de CO₂-ladder te verbeteren? Waarschijnlijk wel. Of niet. Maar die beslissing staat los van de specifieke investering in windmolens en wordt waarschijnlijk sterker bepaald door het wettelijke milieukader waaraan zij moeten voldoen. Men kan dit effect dus zowel voor het project- als het nulalternatief meenemen, en zowel positief als negatief benaderen. Dan is het effect meestal niet onderscheidend en kan men het evengoed schrappen.
11. Effectentabel p.13: CE begint een schijnbaar gerichte discussie over de kwestie vastgoedwaarde. Men stelt dat de beoordeling van vastgoedwaardedaling vooral uit zou moeten gaan van wat uit economisch gedrag blijkt (revealed preferences.) Als uitgangspunt vinden wij dit prima, maar niet als absolutisme. CE beschouwt een bestaand statistisch verband tussen windmolens en vastgoedwaardedaling, dat vergelijkbaar is voor Utrecht, als bewijs. Goede raad is duur. Wie heeft de wijsheid in pacht en selecteert of negeert de casussen, vooral als blijkt dat er elders in Europa – bij ons weten – geen windpark zo dicht in stedelijk gebied wordt neergezet? En wie stelt de 'onafhankelijkheid' van makelaarsoordelen vast? Zijn makelaars, die al jaren in de wijken rond Lage Weide hun vak uitoefenen, en de klanten kennen, en op grond van bedrijfsresultaten over de beste kennis beschikken, partijdig, in het oordeel van de onderzoekers? Verder beschouwt CE de uitspraken van rechters in windmolenzaken een stated preference. Maar ook als de rechter in een zaak geen 'bewijs' vindt, volgens het criterium revealed preference, is hij duidelijk over het empirische gegeven van kopersverdringing. Namelijk ter bescherming van onze economie. Die is per definitie subjectief. Consumentenvoorkeuren veranderen als het weer, dat is gedrag, dat is onze economie. De lokale economische situatie is in deze zaak geen wetenschappelijk experiment, maar van sociaal en politiek belang. Wat ons betreft ligt het bewijs voor schade bij de dynamiek tussen huizenkopers en -verkopers. Kopers laten zich (logisch) leiden door omgevingsfactoren, zo bevestigt de PBL-studie De prijs van de plek uit 2006. Zien kopers windmolens staan, of weten zij dat die ergens komen, dan kunnen ze uitwijken naar andere huizen, op andere plekken. Dat gebeurt nu al in Maarssebroek en Op Buuren. Een relatieve prijsdaling is dan een mogelijk gevolg, omdat verkopers minder voor hun huis vangen of langer

over de verkoop doen en noodgedwongen met de prijs gaan zakken. CE of anderen kunnen dit effect afdoen als 'subjectief,' maar het is reëel consumentengedrag in de lokale economie. Wat CE met een methodische discussie kapot redeneert, moet ondergeschikt blijven aan wat merkbare gevolgen zijn voor de omwonenden van Lage Weide. Daarom moet het vastgoedaspect wat ons betreft door een gekwalificeerde (vastgoed)partij worden onderzocht, en onder alle omstandigheden kwantitatief. Niemand is erbij gebaat als het vastgoedeffect niet objectief is vast te stellen en de bewoners wel de gevolgen in hun portemonnee voelen (vgl. de uitdrukking over het verdronken kalf en de put.)

12. Wat CE op p.16 stelt over maatregelen op de CO2-prestatieladder geldt zowel in de nulsituatie als in het projectalternatief. Daarmee is het effect niet onderscheidend voor windmolens. Bovendien, als men de baten zou willen meetellen, moeten de kosten van deze bedrijfs-maatregelen ook worden meegenomen.
13. Emissiereductie, p.16/17: De maatschappelijke waarde van werkelijk bespaarde CO2- en NOX-uitstoot wordt wat ons betreft gewaardeerd volgens de meest recente en geaccepteerde normen.
14. Effect op werkgelegenheid, p.16: Het CPB (en de OEI) waarschuwt dat dit effect lokaal niet moet worden overschat. Dit geldt zeker als windmolens buiten de regio en Nederland geproduceerd worden. De Nederlandse economie is in principe in evenwicht.
15. Effect op werkgelegenheid, p.16: Anderzijds ontbreekt de post wat de gevolgen voor werkgelegenheid én milieu zijn, die de productie van Utrechtse windmolens elders heeft. In een globale economie, met afhankelijkheden tussen economische werelden, en de sociale gevolgen daarvan, kunnen deze onderzoeken niet voorbijgaan aan wat de productie van zeldzame metalen in windmolens voor sociale en milieugevolgen heeft, bv in China (zie: <http://fibronot.nl/nieuwsartikel2012-17> en <http://fibronot.nl/nieuwsartikel277-356>).
16. Voorzieningszekerheid en vermeden investeringskosten voor fossiele brandstoffen (p.17): Als deze 'vermeden kosten' in de MKBA worden opgenomen, wordt feitelijk een ander (investerings)project in de afweging betrokken. Dit raadt de OEI/CPB af. We stellen voor dit effect te schrappen, ook kwalitatief, omdat het in het verband van de MKBA er niet toe doet. Men zou evengoed de mogelijke verzwakking van Nederland' welvaartspostie, als gevolg van een zwaardere inzet op duurzame energie, kunnen meetellen (zie studie 'Wind and gas, Back-up or back-out, That's the question,' Nora Méray/Clingendael, 2011). Wat wij afraden.
17. De willingness to pay (p.17) van de omwonenden van Lage Weide als de molens er niet komen is vooralsnog speculatief. Maar niet als zij bereid zijn zo'n vermindingsbijdrage werkelijk te betalen. Bewoners bieden ons nu al geld. Veel geld ☺. Als zij deze bedragen bij ons storten, en het levert een substantiële som op, zullen we hem rapporteren aan de MKBA.
18. Gezondheid: Een erg belangrijk effect is de mogelijke schade van windturbines voor de gezondheid van omwonenden. Recentelijk zijn er nieuwe inzichten uit het buitenland, die ingaan op slaapproblemen (<http://www.telegraph.co.uk/earth/energy/windpower/9653429/Wind-farm-noise-does-harm-sleep-and-health-say-scientists.html>.) Ook in Denemarken wordt aan deze zaak steeds serieuzer aandacht besteed. Op welke wijze worden gezondheidsrisico's, ook als er nog geen sluitend medisch 'bewijs' is, gekwantificeerd?
19. Bij "hinder voor omwonenden" (p. 17) staat dat windmolens hinder voor direct omwonenden kunnen veroorzaken, zoals geluidshinder, slagschaduw en zichthinder. Deze negatieve effecten kunnen tot uitdrukking komen in de waarde van woningen, zo staat er. De hinder betreft niet alleen de "direct omwonenden", maar complete woonwijken. Het woord "direct" suggereert dat het maar om een kleine groep gaat, wat niet het geval is. De hinder voor de omwonenden wordt alleen uitgedrukt in waardedaling van woningen, omdat daar kosten aan te hangen zijn. Maar er is meer. De hinder leidt tot minder woongenot (niet in geld uit te drukken) en gezondheidsproblemen met bijkomende kosten en verslechtering van de kwaliteit van leven. Dat wordt niet genoemd maar is een wezenlijk deel van de afweging die de politiek moet maken. De BvLW eisen dat die effecten wel kundig worden onderzocht.

20. Landschap, p.19: Hoe onaantrekkelijk is Utrecht voor bewoners die stalen molens aan de horizon zien en zich storen aan het zoeven van rotorbladen? Of voor bewoners en toeristen die door Oud Zuilen of de polder bij de Gagel fietsen? Door sommige enthousiasten wordt nogal lichtzinnig over deze kwestie gedacht; zij noemen bewoners die aan de kwaliteit en sfeer van het bestaande landschap hechten badinerend NIMBY's. Maar die kwaliteit en beleving van ons stedelijke groen hebben een prijs en weegt economisch mee, zo bewijzen de studies van Atlas voor Gemeenten/Marlet en Witteveen en Bos. Gemeenten geven miljoenen euro's uit aan meer groen in de stad (bv. Eindhoven en Rotterdam.) Wat doet de gemeente teniet aan recreatieve beleving van het landschap rond Utrecht als windmolens overal aan de horizon zichtbaar zijn? Buiten Utrecht bestaat er een sterk beeld van een historische stad met een universiteit, musea, aantrekkelijke woonwijken, en werkgelegenheid. 'Windmoleninnovatie' draagt niet automatisch bij aan die economische waarde. Het eventuele positieve imago van windmolens in Utrecht moet wat ons betreft gebalanceerd worden met het negatieve imago. Wat wordt daarvan onderzocht in de MKBA?
21. Voor wat betreft de verdeling van welvaartseffecten naar stakeholders (p.20): Worden er duidelijke specificaties gemaakt van het financiële verdelingseffect naar stakeholders? Elders in het land zorgen de opbrengsten die grondeigenaars (van belastinggeld) ontvangen voor chagrijn bij omwonenden. Laatstgenoemden ondervinden ongevraagd de nadelen van deze molens, maar zonder premie. De BvLW eisen dat de verdeling van maatschappelijke kosten en baten over maatschappelijke partijen goed inzichtelijk wordt gemaakt.